

Adgözəl ƏLİYEV

AMK-nın müəllimi, dosent

Ünvan: Yasamal rayonu, Ə.Ələkbərov küç.7

DOI: 10.62440/AMK2024-1.s.6-15

SÜLEYMAN ƏLƏSGƏROVUN XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ ORKESTRİ ÜÇÜN “SÖZSÜZ MAHNILAR”I

***Xülasə:** Təqdim olunan məqalə görkəmli bəstəkar, Xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı, professor Süleyman Ələsgərovun yüz illik yubileyinə həsr olunmuşdur. Məqalədə bəstəkarın yaradıcılıq istiqaməti nəzərdən keçirilir, XÇA orkestri üçün bəstələdiyi “Sözsüz mahnılar” silsiləsinə daxil olan pyeslərin forması, kompozisiya quruluşu, melodik dili, harmoniyası və polifonik ifadə vasitələri, məqam xüsusiyyətləri, orkestrləşmə prinsipi araşdırılır. Bununla yanaşı sözsüz mahnıların bədii ideya məzmununun əhəmiyyəti açıqlanır.*

***Açar sözlər:** Süleyman Ələsgərov, bəstəkar, instrumental janr, sözsüz mahnı, orkestr*

Professional Azərbaycan musiqisinin banisi Üzeyir Hacıbəylinin əsərlərinə, zəngin və tərəvətli irsinə sadıq qalan bəstəkarlar dəstəsinin görkəmli nümayəndələrindən biri respublikanın Xalq artisti, Dövlət mükafatı laureatı Süleyman Ələsgərovdur. Sovet dövründə yaşamış bəstəkarlar nəslinə mənsub olan Süleyman Ələsgərov xalq musiqi folkloruna və klassik musiqimizin ənənələrinə arxalanaraq öz yaradıcılığında doğma musiqi mədəniyyətimizin müvəffəqiyyətlərini və sovet musiqisinin nailiyyətlərini təcəssüm etdirir. Bir opera, 11 müxtəlif operetta, çoxlu sayda simfonik, kamera və vokal əsərlər S.Ələsgərovun gərgin yaradıcılıq fəaliyyətinin məhsuludur. Xalq yaradıcılığından bəhrələnmiş musiqi dili, üslubu və fərdi yaradıcılıq prinsipləri onun bütün əsərlərində nəzər diqqəti cəlb edir.

Əsərlərində musiqi dilinin sadəliyi, obrazların təbiiliyi, orkestr səslənməsində milli kolorit və forma rəvanlığı bəstəkara xas olan əsas yaradıcılıq xüsusiyyətləridir [2]. Müasirlik, bədii ideya aydınlığı Süleyman Ələsgərovun yaradıcılığında həmişə özünü parlaq şəkildə göstərmişdir. Bəstəkar öz əsərlərini vətənə, xalqa, xalqlar dostluğuna, gəncliyə və yaşadığı dövrün tərbiyəvi əhəmiyyəti olan mövzulara həsr etmişdir [4].

Süleyman Ələsgərov 22 fevral 1924-cü ildə Şuşa şəhərində qulluqçu ailəsində dünyaya göz açmışdır. Hələ uşaq yaşlarından musiqiyə böyük həvəs göstərən S.Ələsgərov Şuşa musiqi məktəbinin tar sinfində və Şuşa pedaqoji məktəbində təhsil alır. 1940-cı ildə Şuşa pedaqoji və musiqi məktəbini bitirdikdən sonra S.Ələsgərov Bakıya gələrək Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının (indiki Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası) nəzəriyyə şöbəsində, 1943-cü ildə isə bəstəkarlıq

ixtisası üzrə (professor B.Zeydmanın sinfində) təhsilini davam etdirir. Böyük Vətən Müharibəsi dövrünə təsadüf edən tələbəlik illərində yazdığı əsərlərin əksəriyyətində o, sovet adamlarının düşmənə qarşı apardığı qəhrəmanlıq mübarizəsini, döyüşçülərin vətənpərvərliyi və rəşadətini tərənnüm etdirir [18, s.214, 218)]. Bəstəkarın “Həzi Aslanovun xatirəsinə” həsr etdiyi simfonik poema, “Gözlə məni” (söz. Ə.Şirzad), “Gözləyirəm” (söz. Z.Cabbarzadə) mahnıları, “Məhəbbət gülü” (lib. H.Muxtarov) musiqi komediyası və. s müharibə mövzusunda həsr olunmuşdur.

Konservatoriyada oxuduğu illərdə Süleyman Ələsgərov skripka və fortepiano üçün “Sonata”, violonçel və fortepiano ilə simfonik orkestr üçün ikiqat “Konserst”, “Bayram uvertürası” və. s əsərlərini yazmışdır [5].

Milli zəmində bəstələnmiş Skripka və fortepiano üçün sonata bəstəkarın yaradıcılığına xas olan səmimiliyi, insan qəlbində nəcib hisslər oyadan lirik obrazları özündə cəmləşdirir. S.Ələsgərovun Violonçel və fortepiano ilə orkestr üçün yazdığı ikiqat konserti Azərbaycanda milli konsert janrının yaradılmasında və instrumental musiqinin inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Bəstəkarın instrumental əsərləri içərisində fortepiano üçün yazdığı “Rəqs-tokkata” öz melodikliyi, fakturası, oynaq səs çalarları ilə diqqəti cəlb edir. Bu illərdə bəstəkar mürəkkəb forma olan simfonik janr sahəsində də bir neçə dəyərli əsərlər yaratmışdır. Yazıldığı vaxtdan bu günədək öz tərəvətini itirməyən “Bayram uvertürası”, 1948-ci ildə diplom işi kimi yazdığı “Vətən” simfoniyası onun simfonik janr sahəsində irəliyə doğru yeni müvəffəqiyyətli və əhəmiyyətli addımıdır. Azərbaycan xalq musiqisini gözəl duyan, professional muğamlarımıza dərinlən bələd olan S.Ələsgərovun “Bayatı-Şiraz” simfonik muğamı bu janrda yazılmış əsərlər sırasında yer alıb [4, 5].

Yaradıcılıq diapazonu ildən-ilə genişlənən S.Ələsgərovun “Gənclik” simfoniyası onun yaradıcılığında əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Mingəçevir H.E.S qurucularına həsr edilmiş “Gənclik” simfoniyasında bəstəkar Azərbaycan gənclərinin əməyi, həyatı, məişəti, mənəvi aləmi ilə bağlı olan obrazları əks etdirməyə çalışmışdır. Ənənəvi surətdə dörd hissədən ibarət olan “Gənclik” simfoniyası xalq musiqi intonasiyalarına əsaslanaraq yaxşı düşünülmüş yaddaqalan mövzuları, ahəngdarlığı, şən və gümrəh ruhu ilə dinləyicidə gözəl təsir oyadır [16, 17].

Vətəninə, xalqına, qurucu insanlara böyük məhəbbət bəsləyən S.Ələsgərov bu mövzuya aid bir sıra irihəcmli əsərlər də yaratmışdır. Bunlardan xor və orkestr üçün “Vətənə sözüm”, solist, xor və xalq çalğı alətləri orkestri üçün “Bahar tərənəsi” kantatalarını və bəstəkar C.Cahangirovla birlikdə xor və simfonik orkestr üçün “Lenin haqqında poema”-sını nümunə göstərmək olar [12].

Musiqinin müxtəlif janrlarında əsərlər yazan S.Ələsgərov opera sahəsinə də müraciət etmişdir. 1961-ci ildə o, Azərbaycan xalqının görkəmli ədibi, dramaturqu, dövlət və ictimai xadimi Nəriman Nərimanovun eyniadlı povesti əsasında “Bahadır və Sona” operasını yazır (librettosu Ə.Bədəlbəyli). Bu operada dini xurafatın qurbanı olan iki aşıqın qəmli hekayəsi təsvir olunur.

Məlum olduğu kimi, Süleyman Ələsgərov musiqili komediya janrına daha çox maraq göstərmiş və bu sahədə öz yaradıcılığına xas olan dəyərli əsərlər yaratmışdır. S.Ələsgərov musiqili komediya janrını əsaslı bilən, onun nəbzini, musiqisi və səhnə xüsusiyyətini dərinlən duyan, bu sahədə müxtəlif forma və məzmunlu layiqli əsərlər yazan bəstəkarlardandır. Bəstəkarın yazdığı operettaların musiqisi melodik, ahəngdar, obrazlı və tez yadda qalandır. Operettaların yumoristik səhnələrində bəstəkar ayrı-ayrı obrazların daxili aləmini, xarakterini açmaq üçün xalq mahnı və rəqs intonasiyalarından ariyalar, duetlər, triolar və kvartetlər-də yaradıcılıqla istifadə edir. Musiqili komediyalarının sırasında “Məhəbbət gülü” (libretto – H.Muxtarov), “Ulduz” (libretto – S.Rəhman), “Özümüz bilərik”, “Milyonçunun dilənçi oğlu” (libretto – Ş.Qurbanov), “Həmişə xanım”, “Hardasan ay subaylıq” (libretto – S.Qədirzadə) və s. bəstəkarın yaradıcılıq uğurlarıdır. Onun kənd həyatından bəhs edən “Ulduz” musiqili komediyasında insanların əməyə olan məhəbbəti, dostluq motivləri əsas yer tutur. “Ulduz” musiqili komediyası keçmiş sovet respublikalarında və Bolqarıstanda tamaşaya qoyulmuş, 1964-cü ildə isə C.Cabbarlı adına “Azərbaycanfilm” kinostudiyası tərəfindən ekranlaşdırılmışdır.

S.Ələsgərovun irihəcmli əsərləri sırasında tar ilə xalq çalğı alətləri orkestri üçün 1, 2 və 3 saylı konsertləri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Konsertlərin hər biri özünün rəvan forması, zəngin, səmimi və tərəvətli melodik mövzuları ilə seçilir. Burada bəstəkarın özünəməxsus musiqi dili, kompozisiya üslubu və fərdi yaradıcılıq prinsipləri tar alətinin ifaçılıq xüsusiyyətləri ilə üzvi surətdə birləşir [12].

S.Ələsgərovun yaradıcılığında bir sıra dramatik mahnı və romanslara, xor və xalq çalğı alətləri orkestri üçün yazılmış əsərlərə də geniş yer verilmişdir [9]. Bəstəkarın klassik şairimiz Məhəmməd Füzulinin 400 illik yubileyi münasibəti ilə yazdığı “Vətənimdir”, satirik şair Mirzə Ələkbər Sabirin 100 illik yubileyinə həsr etdiyi “Bilmirəm”, Mirzə Fətəli Axundovun 150 illik yubileyi ilə bağlı “Romans balladası”, Mikayıl Müşfiqin sözlərinə “Küsmərəm” mahnı və romansları bu qəbildəndir [10]. S.Ələsgərov xalq çalğı alətləri orkestri ilə xor üçün “Bahar təranələri” kantatasının, fortepiano ilə orkestr üçün 12 pyesdən ibarət “Sözsüz mahnılar” silsiləsinin də müəllifidir [21, 22].

“Sözsüz mahnı” janrının əsasını XIX əsrin görkəmli romantik bəstəkarı Feliks Bartoldi Mendelson qoymuşdur [19]. Onun fortepiano üçün yazdığı 48 rəngarəng “Sözsüz mahnılar” silsiləsi dünya musiqi tarixinə XIX əsrin lirik sənəti kimi daxil olmuşdur. Yeri gəlmişkən deyək ki, F.Mendelson bu pyeslərə bütün yaradıcılığı boyu müraciət edərək romantik janrın yeni forması olan lirik instrumental miniaturünü yaratmağa nail olmuşdur. Bu janra XIX əsrin dahi rus bəstəkarı P.İ.Çaykovski, XX əsrdə isə dodekafoniya texnikasının yaradıcısı A.Şönberq müraciət etmişlər. “Sözsüz mahnılar”ın bir çox nömrələri məişət obrazlılığı və janr konkretliyi ilə fərqlənir. Bir sıra sözsüz mahnılar proqramlı xarakter daşıyır ki, bunların da hər birinin müəyyən adı vardır. Məsələn: “Ovçular mahnısı”, “Cəhrə”, “Venesiya qayıqçıları”nı nümunə göstərmək olar. Lakin sözsüz mahnıların

əksəriyyətinin heç bir ad daşımamasına baxmayaraq, burada qabarıq obrazlılıq, sadəlik, melodiyanın məişət intonasiyasına istinad etməsi, məqam-harmonik quruluşunun aydınlığı və forması bu mahnıların məzmun səciyyəsinin düzgün qavranılmasına gətirib çıxarır.

Görkəmli bəstəkar S.Ələsgərov öz “Sözsüz mahnı”ları üçün ikinci tərəfi, yəni proqramsız, adsız mahnıları əsas götürür. Azərbaycan milli musiqisində sözsüz mahnı janrının əsasını qoyan S.Ələsgərov bütün yaradıcılığı boyu bu instrumental miniaturə müraciət etmişdir. Onun bəstələdiyi sözsüz mahnıların hər biri müxtəlif illərin rəngarəng təəssüratının bəhrəsidir. Bu mahnılar özünün şirin melodiyası, sadəliyi və səmimiliyi, bədiiliyi, forma aydınlığı və orijinal ritminə görə seçilir. Əsərlərinin hər birində yeni obrazlar yaratmaq, orkestrləşmədə tənbr rəngarəngliyi, melodiya rəvanlığı, xalq musiqisi intonasiyalarından ustalıqla istifadə etmək bacarığı və s. xüsusiyyətlər sözsüz mahnılarda da öz ifadəsini tapmışdır [1]. S.Ələsgərovun bu mahnıları Azərbaycan Xalq Çalğı alətləri orkestri üçün bəstələməsi heç də təsadüfi deyil. Məhz sözsüz mahnıların Azərbaycan xalq musiqisi intonasiyaları üzərində qurulması, formasının, ritmik xüsusiyyətlərinin xalq musiqisi üslubuna yaxın olması bu miniatürlərin xalq çalğı alətləri orkestri tərəfindən səslənməsinə zəmin yaratmışdır [6].

“Sözsüz mahnılar”ın melodik dili çox zəngindir. Onların demək olar ki, hamısına ifadəli, aydın, tərəvətli melodiya xasdır. Burada müxtəlif melizmatik bəzəklərdən – forşlaq, mordent, trel, lal barmaq və s. istifadə olunur. Sözsüz mahnıların əksəriyyəti ritmik girişlə başlanır. Nümunə olaraq 1, 3, 5, 7-ci mahnıları göstərə bilərik.

Nümunə 1. Sözsüz mahnı 1

The musical score for "Sözsüz mahnı 1" is presented in a multi-staff format. The top staff is for the Dəf (Daf), with the lyrics "Dəf", "Dəf", "Nəgərə", and "Nəgərə" written vertically to its left. The Dəf part begins with a forte (*f*) dynamic and a tempo marking of *♩ = 2*. The second and third staves are for the Kamancha (Kamancha), with parts I and II. The fourth and fifth staves are for the Tar (Tar), also with parts I and II. The bottom staff is for the Piano (органно), marked *Moderato cantabile*. Dynamics of *f* and *p* are indicated throughout the score.

Bunlardan fərqli olaraq 2-ci Sözsüz mahnı isə sözlü mahnı janrına məxsus “müqəddimə” epizodu ilə başlanır. Bütün bu cəhətlər instrumental əsər olan sözsüz mahnıların strukturuna daha çox yaxındır.

Nümunə 2. Sözsüz mahnı 2

The musical score for 'Sözsüz mahnı 2' is presented in three systems. The first system is marked 'Andante cantabile' and begins with a piano (p) dynamic. It features a trill (tr) in the right hand. The second system starts with a mezzo-forte (mf) dynamic and also includes a trill (tr) in the right hand. The third system begins with a mezzo-forte (mf) dynamic and concludes with a forte (f) dynamic. The score is written for piano and includes various musical notations such as dynamics, articulation, and phrasing marks.

Mahnıların harmonik dili də maraqlıdır. Burada ahəngdar harmoniyaların biri-biri ilə qarşılaşdırılması əsas şərtlərdəndir. Bəstəkarın harmonik dili, başqa əsərlərində olduğu kimi, öz əsasını klassik harmoniyalardan alır. Bəstəkar bu mahnılarda melodiyanın rəvanlığına və inkişafına mane olmayan sadə harmoniyalardan istifadə etməyə çalışmışdır. Bu baxımdan mahnılarda dolğun harmonik səslənmələrdən məqsədyönlü şəkildə istifadə olunmuşdur. Qeyd edək ki, sadə harmoniyaların işlədilməsi məhz mahnı janrının tələblərindən irəli gəlir.

Sözsüz mahnılarda polifonik üsullara da meyl güclüdür və hər yeni mahnı ilə polifonik ünsürlər inkişaf edir, çoxalır. Bu mahnılarda səsaltı polifoniyadan və orqan punktu (zü tutmaq) üsuluna aydın və geniş yer verilir. Bu cür polifonik ifadə vasitələrinin işlədilməsi öz əsasını məhz xalq musiqi ifaçılığı praktikasından alır. Azərbaycan muğamlarını gözəl bilən Süleyman Ələsgərov sözsüz mahnılarını da bu məqam əsasında yazmışdır. Mahnılarda məqamlardan istifadə məsələsi çox orijinaldır. Onun daha əvvəl bəstələnmiş sözsüz mahnılarında bir mahnı boyu yalnız bir məqama istinad olunmasını görürüksə, sonrakı mahnılarda bir neçə məqamın bir-biri ilə təbii surətdə uzlaşmasının şahidi oluruq. Belə ki, əgər 1, 4, 8, 9-cu sözsüz mahnı segah, 2-ci - çahargah, 3, 7-ci şüştər, 5-ci ur” məqamlarının intonasiyaları üzərində qurulmuşdursa, 4 və 7-ci sözsüz mahnılarda artıq üç məqamın – bayatı-şiraz, şüştər, segah, 6-cı sözsüz mahnıda isə dörd məqam - şüştər, bayatı-şiraz, şur

və seğah intonasiyalarını eşidirik. Göründüyü kimi, “Sözsüz mahnılar”ın nömrələri artdıqca onların məqam intonasiya boyaları da genişlənir və rəngarəngləşir.

Nümunə 3. Sözsüz mahnı 3

The musical score for 'Sözsüz mahnı 3' is written for piano. It consists of three systems of music. The first system starts with a first ending bracket labeled '1'. The second system includes dynamic markings 'mf' and measures 9, 10, 11, and 12. The third system includes measures 13, 14, 15, 16, and 17, with a second ending bracket labeled '2' over measures 15 and 16. The score is in a key with two sharps (D major or F# minor) and a 3/4 time signature.

Mahnıların hamısında demək olar ki, xalq musiqisinə xas olan üç paylı və iki paylı vəznərdən istifadə olunur. Bəzi sözsüz mahnılarda biz ölçülərin dəyişməsinə də rast gəlirik. Məsələn, əgər 2-ci Sözsüz mahnının müqəddimə hissəsi 2/4 vəznədədirsə, mahnının qalan hissəsi 3/4 vəznədə yazılmışdır. 4-cü Sözsüz mahnıda isə biz 6/8 vəznin 3/4 vəznə ilə qarşılaşdırılmasını görürük.

Nümunə 4. Sözsüz mahnı 4

The musical score for 'Sözsüz mahnı 4' is written for piano. It consists of two systems of music. The first system is marked 'Moderato con moto' and 'mf'. The second system includes a dynamic marking 'p'. The score is in a key with two flats (B-flat major or D-flat minor) and a 3/4 time signature.

Təhlildən görüldüyü kimi “Sözsüz mahnılar”ın əksəriyyəti üç hissəli formada (2, 3, 4, 6, 7) period (5) və reprizalı iki hissəli (2) formalarda yazılmışdır. Eyni zamanda bunlarda kuplet formasının xüsusiyyətləri də özünü göstərir. Qeyd etmək lazımdır ki, mahnı janrına xas olan simmetrik struktur Süleyman Ələsgərovun sözsüz mahnılarına da sirayət etmişdir. Belə ki, bütün sözsüz mahnılarda biz əsasən mahnıya məxsus səkkiz xanəli (bəzən dörd xanəli) sual və cavab cümlələrini görürük.

Çox zaman cümlələr arasında bağlayıcı frazalara da rast gəlirik. Belə qam-mavari frazalar bəzən müxtəlif formalı əsərlərin hissələri arasında keçir. “Sözsüz mahnılar”ın bir neçəsində kənar hissələrlə orta hissə məqam və ya tonallıq cəhətdən təzad təşkil edir. Bu xüsusiyyət 4 və 7-ci Sözsüz mahnılarda daha qabarıq nəzərə çarpır. Onu da demək lazımdır ki, orta hissənin təzadlı olması, səslənmənin get-gedə qatılması, dinamikliyin artması məhz mahnıların kulminasiyasının bu hissəyə düşməsi ilə nəticələnir. Bəzi Sözsüz mahnıların (7-ci) orta hissəsi işlənmə xarakteri daşıyır.

Sözsüz mahnılarda bəstəkar xalq çalğı alətlərinin spesifikasiyasını, bu orkestrin səslənmə prinsiplərinin ansambl boyalarını bacarıqla açmışdır. Xalq çalğı alətləri orkestrinin koloritinin mahir ustadı olan S.Ələsgərov orkestrləşmədə hər qrupun ayrı-ayrılıqda səslənməsinə əsas fikir verir. O, mövzunu bir neçə müxtəlif alət deyil, ayrı-ayrı qruplara tapşırır. Belə qruplaşma prinsipi Süleyman Ələsgərovun orkestr yazısı, onun dəst-xəttində əsas mənə kəsb edir. Çox vaxt alətlər qrupunu bir-biri ilə qarşılaşdırır. Eyni zamanda dialoq şəklində deyişmə də özünü göstərir. Bəzi mahnılarda bəstəkar müəyyən bir aləti (çox zaman nəfəs alətlərini) vokal partiya kimi ayırır. Demək olar ki, bu alət əsas mövzunu bütünlüklə ifa edir. Belə “solo”lara 4 və 6-cı Sözsüz mahnılarda (klarnet və tütək), 7-ci mahnıda (balaban) rast gəlirik.

Nümunə 5. Sözsüz mahnı 6.

Nümunə 6. Sözsüz mahnı 6

85

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, bütün yaradıcılığı boyu bu janra müraciət edən görkəmli bəstəkar S.Ələsgərov sözsüz mahnılara xas olan xüsusiyyətlərin uğurlu həllini tapmaqla bənzərsiz gözəl musiqi nümunələri yaratmağa nail olmuşdur. Bu nümunələrin müfəssəl təhlili həm bəstəkarın üslub xüsusiyyətlərini aşkar etməkdə, həm də milli musiqimizin daxili qanunlarını daha yaxşı anlamaqda əvəzsiz örnəkdir.

ƏDƏBİYYAT:

1. Aşurov, M. S.Ələsgərovun sözsüz mahnılarının məqam xüsusiyyətləri. // “Konservatoriya” jurnalı, № 4, 2015, s. 41-45. URL:<http://konservatoriya.az/?p=1401>
2. Babayev, E.Ə. Bəstəkarlarımızın portreti seriyasından (Süleyman Ələsgərov). B.: Azər nəşr, 1993. 29 s.
3. Hacıbəyov, Ü.Ə. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları. B.: Elm, 1985, 151 s.
4. Xəlilov, V.C. Bəstəkar Süleyman Ələsgərov. B.: İşıq, 1985, 72 s.
5. Xəlilov, V.C. İlhamını xalqdan alan bəstəkar. Ömür yollarında. Bakı: Nərgiz, 2012, 158 s.
6. Qafarova, M. Bəstəkar Süleyman Ələsgərov və xalq çalğı alətləri orkestri. Dərs vəsaiti. B.: ADPU, 2012, 226 s.
7. Qafarova, M.A. Süleyman Ələsgərov – 80 URL:http://www.musigi-dunya.az/new/read_magazine.asp?i
8. Quliyev, S. Süleyman Ələsgərovun tar ilə xalq çalğı alətləri orkestri üçün konserti (Metodik tövsiyələr). B.: 1982, 24 s.
9. Niftiyeva, Ü. Süleyman Ələsgərovun lirik mahnılarının forma xüsusiyyətlərinə dair. //“Konservatoriya” jurnalı 2018 № 2 (40). s.91-95. URL:<http://konservatoriya.az/?p=4001>
10. Paşayeva, Z. Süleyman Ələsgərovun “Vətənimdir” qəzəl-romansının bəzi üslub xüsusiyyətləri. //“Konservatoriya” jurnalı 2022 №4 (57), s.78-82. URL:<http://konservatoriya.az/?p=7523>

11. Sadiqova, A. S. Ələsgərovun balaban və orkestr üçün “Xəyala dalarkən” əsərində məqam-intonasiya xüsusiyyətləri. // “Konservatoriya” jurnalı, № 4, 2015, s.46-50. URL:<http://konservatoriya.az/?p=1393>
12. Şahbəddinov, S. S. Ələsgərovun tar ilə xalq çalğı alətləri orkestri üçün 1 nömrəli konsertində muğam ifaçılıq üsullarının təzahürü. // “Konservatoriya” jurnalı, № 3, 2015, s.28-35. URL:<http://konservatoriya.az/?p=1284>
13. Süleyman Ələsgərov (Süleyman Əyyub oğlu Ələsgərov) [Mətn]: Biblioqrafiya. Bakı: Azərbaycan Milli Kitabxanası, 2024. 343 s.
14. Süleyman Ələsgərov – 80. Elmi-praktik konfransın materialları. Bakı, ULU mətbəəsi 2005.
15. Süleyman Ələsgərov – 90. Elmi-praktik konfransın materialları. Bakı. 2014.
16. Təhmirazqızı, S.T. Unudulmaz Süleyman Ələsgərov. // Konservatoriya jurnalı, №2, mart-aprel 2009, Bakı, s.229-238
17. Təhmirazqızı, S. (Şirinova Səadət Təhmiraz qızı) Süleyman Ələsgərov xatirələrində. Bakı: Təfəkkür NPM, 2002. 392 s. URL:<http://web2.anl.az:81/read/page.php?bibid=vtls000003458>
18. Касимова, С., Багиров, Н. Азербайджанская советская музыкальная литература (учебник для учащихся музыкальных училищ). Баку, «Маариф», 1986, 264 с.
19. Конен, В. Мендельсон. «Песни без слов» для фортепиано. Belcanto.ru. URL:https://www.belcanto.ru/mendelssohn_lieder.html
20. Тюлин, Ю. Музыкальная форма. Учебник для муз. Училищ. Москва, Музыка, 1974, 358 с.

Notoqrafiya

21. Ələsgərov, S. Ə. Sözsüz mahnılar. Azərbaycan X.Ç.A orkestri üçün partitura. Azər nəşr, Bakı-1971, 120 s. http://musakademiya.musigi-dunya.az/noti/sozsuz_mahnilar_partitura.pdf
22. Ələsgərov, S.Ə. “Sözsüz mahnılar”. Klavir. Bakı. İşıq nəşriyyatı, 1980, 56 s. http://musakademiya.musigi-dunya.az/noti/sozsuz_mahnilar.pdf

Адыгозель Алиев
Доцент АМК

«ПЕСНИ БЕЗ СЛОВ» СУЛЕЙМАНА АЛЕСКЕРОВА ДЛЯ ОРКЕСТРА НАРОДНЫХ ИНСТРУМЕНТОВ

***Аннотация:** Представленная статья посвящена столетнему юбилею видного композитора, народного артиста Азербайджана, лауреата Государственной премии, профессора Сулеймана Алескерова. В статье рассматривается развитие творчества композитора, исследуются форма, композиционная структура, мелодический язык, гармония и полифонические средства выразительности, ладовые особенности и принципы оркестровки сочинений для оркестра народных инстру-*

ментов. Особое значение уделяется раскрытию художественно-идейного содержания песен без слов композитора.

Ключевые слова: Сулейман Алескеров, композитор, инструментальный жанр, песни без слов, оркестр народных инструментов

Adgozel Aliyev

Associate Professor AMK

“SONGS WITHOUT WORDS” BY SULEIMAN ALESKEROV FOR FOLK INSTRUMENT ORCHESTRA

Abstract: The presented article is dedicated to the centenary of the outstanding composer, People's Artist, laureate of the State Prize, Professor Suleiman Aleskerov. The article examines the development of the composer's creativity, explores the form, compositional structure, melodic language, harmony and polyphonic means of expression of his compositions for the Orchestra of folk instruments, the peculiarities of tone and the principle of orchestration. Along with this, the significance of the artistic and ideological content of songs without words is revealed.

Keywords: Suleiman Aleskerov, composer, instrumental genre, songs without words, folk instrument orchestra

Rəyçilər: sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, professor Məmmədəğa Kərimov
AMK-nın professoru Ramiz Əzizov